

*Stine
Cuzys
Hallaröd
1933*

1
I.

4193

*M. Helena Rosen
Hör
Den Linda Christoffersson
Född 1863 i Hallaröd*

1

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Pioner.

Pioner.

Pioner ansågs allmänt såsom mycket giftiga blommor. Särskilt var det farligt att lukta på dem midsommarafton, ty gjorde man detta trodde man, att den luktande skulle få kräfta i näsan. För att undvika denna fara skulle man binda bast om pionerna innan midsommarafton så skulle den giftspridande kraften försvinna.

II.

Ett gammalt ordspråk.

Ett gammalt ordspråk.

En kan gömma ull te de bler mull, men en kan gömma hör (lin) te de bler silke.

III.

Hallaröd förr i tiden.

Hallaröd förr i tiden.

Berätterskan, som är ~~synnerligen~~ *mycket* intresserad och vederhäftig, är dotter till den i annat omtalade originelle bonden Christoffer Ernstsson av släkten Laxmand. Hon är synnerligen intelligent och har ett bra minne, varför hennes berättelser äro ~~synnerligen~~ *mycket* tillförlitliga.

Hon berättar om Hallaröd såsom hon hört berättas från sin barndom. Hallaröd är en ~~mycket~~ gammal bygd med en åldrig kyrka. Sock-

nen har troligen fått sitt namn av hall och rödja. I trakten finnes nämligen flera ganska höga berghallar och då trakten hör till den del av Skåne där risbygden övergår i riktig skogsbygd, har säkerligen sista delen av namnet tillkommit av rödja.

Hallaröd lär en gång i tiden ha varit såväl tings- som marknadsplats. Marknaden är sedan många år tillbaka flyttad till Hörby och huvude även tingsplatsen flyttats dit vet jag ej, då Hallaröd hör till Onsjö härad, men ligger omedelbart på gränsen till Frosta härad och är annexförsamling till N. Rörums socken i Frosta härad.

Saker, som ännu påminna om att det förut funnit^s ting och marknad i Hallaröd, är ~~isla~~ en stor sten, som ligger mitt i byn i närheten av kyrkan på lantbrukaren Sture Svenssons ägor. Denna sten kallas dels Marknadsstenen och dels Tingsstenen. Det senare namnet kan ju tyda på att lagmannen där haft sin plats när han skulle skipa rätt bland folket. På samma ägor ligger en backe, som ännu kallas^s Marknadsbacken, ty marknadsbesökarna skall där ha haft sitt huvudkvarter. På Jonstorps ägor ej så långt från Hallaröds by finnes en backe, som ännu kallas Galgabacken, varför galgen antagligen en gång haft sin plats där.

Härens
Ombygd
Hälsändes m.

3 4193
VI.

Helga Persson
1933.

Ber. av Olinda Christoffersson
4. 1903 i Hälsändes m.

3

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

När man ur hu-
se tog till
Hörby marknad.

När man ur huse tog till Hörby marknad.

Julimarknaden i Hörby har sedan länge varit mycket talrikt

besökt icke minst av ungdomen och förresten körde man dit man ur huse, husbondefolk, barn och tjänare följdes åt dit. Berätterskan omtalar, att så många, som kunde, skulle följa med till Hörby marknad. Man körde tidigt på morgonen och så tog man brännvin och matsäck med sig. En ständigt rätt vid marknadsbesöken var våfflor, som bakades dagen innan. Man hade en ~~härman~~ slags stora träaskar, vari man lade ned maten. Dessa askar, som ej användes så ofta, luftades flitigt en eller flera dagar innan färden skulle äga rum. Den vagn man använde var i stil med en nuvarande höstvagn och således utan fjädrar, betänker man då forna dagars dåliga vägar förstår man att det var ej någon särdeles behaglig skjuts man fick. Till denna vagn hörde endast ett säte och i detta hade man och hustru sin plats. Barn och tjänare fingo sitta på med hö eller halm uppstoppade säckar, vilka lades bak i vagnen.

När man kört ungefär halvvägs höll man och "bette" då både folk och djur erhöles förtäring och förresten var det nog gott att få

räta lite på benen, ty ^{man} ~~de~~ hade ~~en~~ ganska obekväm sittning.

När man så kom till marknaden var där mycket roligt att se och höra, och naturligtvis passade man också på att göra uppköp och ge eller få marknadsgåvor. Något, som ansågs särdeles fint och dessutom såsom ett stort nöje, var att gå och dricka kaffe på ett krog eller kaffé.

Av saker, som traditionellt brukade köpas på Hörby marknad, var rävsor för höskörden. Dessa voro vackert målade på huvuden och ett stycke uppåt skaftet. Ibland var en bokstav målad på skaftet och hände det att en person med denna initial i sitt förnamn fick se den, köpte han naturligtvis den. Det kunde även hända att hustruns eller någon av döttrarnas eller fästmöns initial ^{er} / ^a / ^k / stod / ^a / ^k / och då var detta lika bra orsak till att den blev köpt. Baljor, kar, vackert målade klappträn o. d. voro även eftersökta marknadsvaerar. En slags barnstolar med rött stativ och svart sits köptes mycket såsom marknadsgåvor till barnen och berätterskan omtalar, att hon och hennes bror till sin stora glädje fingo vars en sådan.

Ungdomarna brukade naturligtvis ge varandra marknadsgåvor. Bland drängarna var det vanligt, att man gav pigorna "sitstärkle" vackert fär-

gade kläden, en ring av mindre värde bestods ibland, och det kunde hända att flickorna fingo nipperaskar av trä målade i rött och grönt. Vasser pappersblommot och karameller med färgrika ^{te}paper, bilder och versar voro vanliga marknadsgåvor. En vanlig vers på dess karameller var.

På gåvans värde får ej ses,

När blott av hjärtat den dig ges.

Pojkarna fingo också ibland s.k. "sitstärkle" en slags kalsdukar av sits.

När man skulle ha sin hemgift i ordning var det mycket vanligt, att man köpte fjäder på Hörby marknad, ty denna vara brukade saluföras där.

Då man vistats på marknaden en stund skulle den medhavda matsäcken avsmakas, och då var det ej alls ovanligt att man bjöd på vänner och bekanta man träffat. Det var ganska vanligt, att man bjöd på tjänare man haft i sin tjänst, ~~och~~ som kommo och hälsade på och frågade efter hur det stod till, och på så sätt kunde man bli ett stort sällskap. Det hände också, att man slog sig samman med någon bekant och åt gemensamt samt smakade varandras mat, som man sade.

När måltiden var överstökad skulle man titta på allt roligt, som fanns i nöjestälten, samt naturligtvis åka karusell. Detta var i synnerhet för barnen ett omtyckt nöje. Dessutom fann det menageri med allehanda vilda djur, panoptikon med de senaste mördarna eller andra berömda personer, trollkonstnärer, vilka enligt berätterskan^s uppgift troddes kunna förvända syn på folk, positivspelare med apor eller papegojor i bur, blinda sångare och mycket annat, som för den tidens lantbor tedde sig ytterst intressant. Lyckans stjärna och försäljare av lyckobrev där kommande händelser förutsades, samt spåkåringar m.m. allt var till finnandes på Hörby julimarknad och såväl affärsmän som "kåmmijantare", som man sade, hade god förtjänst, ty den dagen skulle man ha roligt och göra affärer.

Naturligtvis skulle gubbarna bevista kreatursmarknaden och höra priserna där och ~~xx~~ allt det myckna, som fanns, gjorde att marknadsbesöket varade hela dagen så man kom ej hem förrän kväll.

Marknadsdagen var ett efterlängtat nöje för dem, som visste sig få följa med dit, och man kan säga att detta roade både innan och sedan, ty man glädde sig långt i förväg och sedan hade man så mycket roligt

4193
7

att tänka på och tala om, att man hade roligt långt efter.

V.

Åby marknad.

Åby marknad vid Klippan brukade även besökas av Hallarödsborna. Dock var detta ej så mycket ^{en} ~~ett~~ nöjesmarknad, som Hörby, utan man kan säga, att det var mera ^m ~~ett~~ affärsmarknad där man avyttrade sina produkter. ^B Berätstillverkningen var mycket gängse i Hallaröd och trakten däromkring, ^{det för} där fanns ganska gott om lind, och så körde man till Åby ~~med dessa varor~~, där man hade god affär med denna vara. Berätterskan omtalar att man hade särskild god marknad på Västergötland, ty de kringresande knallarna köpte upp stora lager, som de skickade hem. Förutom repen tillverkade man s.k. "mulapåsar", en slags hökassar eller grova nät av bastrep, som användes att lägga foder i till oxar.

Berätterskan omtalar, att där fanns de av Hallarödsbönderna, som kunde leverera rep- och bastvaror ända upp till för hundra kronor på en gång och det ansågs inte dåligt på denna tid.

^M Man förstår att denna hemindustri om man så skall kalla den, var en välkommen inkomst och då arbetet kunde förfärdigas på vintern försummade man ej annat arbete. Skiv endast på denna sida!

7
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Åby marknad.

*Skive
Onsjo
Halleröd
1933*

4193

8

VI.

Basttillverkning.

*Myk. Nils Persson
Not 208 Koo
Ber. Anna Gustafsson
Född 1863 i Halleröd*

8

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Basttill-
verkning.

Basttillverkningen tillgick så, att man på våren då saven började gå skalade den av trädet. Man tåg först bort ytterskalen, detta kallades, att resma bast, sedan klyvdes basten om den var mycket tjock.

Basten skars med särskilda knivar, som kallades bastknivar. Dessa voro tunna och liknade täljknivar. Sedan snurrades bastet på en särskild snurra, en slags trämaskin med ett hjul. Sedan detta var gjort snoddes de s.k. "töftana", samman till ett rep och så var detta färdigt. "Töftana" voro ~~en slags~~ långa basttrådar. Man hade en slags träställning liknande en liten klubba. I denna voro skåror inskurna, i vilka basttågorna skulle löpa vid snoningen av repet. När repen voro färdiga buntades de sammaⁿ och såldes i "snesavis" (tjogvis). Såsom förut nämnts tillverkade man även s.k. buor, vilka användes till att bära hö i när man skördade på sank mark. Även hökassar, som användes förvara foder i/
att vid åckor eller arbete på marken. ~~förbrukades~~
förbrukades

Arbetet med att taga av basten från trädet kallades att basta. Detta arbete utfördes av både karlar och fruntimmer, men det var dock

mest

äldre fruntimmer, som utförde detta arbetet.

En slags enklare bua om man så skall kalla den, var en bräda, med ett par hål, i vilka man trädde ett rep, man lade så det man skulle bära i denna ställning och drog åt repet så bördan blev fastliggande och sedan bar man den ^{na} på ryggen. Denna ställning användes mycket då man ville hämta ~~xxx~~ ris i skogen.

Det var givetvis lind, som användes vid basttillverkning, något annat träslag dugde ej.

~~Härrxfxxxx~~ I närheten av Hallaröds by finns en backe där det förr växte rikligt med lind. Denna backe tillhörde berättarskans föräldrahem. I denna backe, som nu är odlad, tog man mycket bast och hennes far legde gubbar, som gingo där och barkade av basten.

Naturligtvis fick basten torkas innan den kunde användas.

VII.

Åskslag i Hallaröds kyrka.

Berättarskan omtalar att en söndag någon gång under åren 1808-09 slog åskan under pågående gudstjänst ned i Hallaröds kyrka. Det

Åskslag i
Hallaröds
kyrka.

blev
stor uppståndelse bland den där församlade menigheten, ty man trodde att det var fiendehärrar, som bombarderade templet och man ropade, "Här e fiijende i lanned!" och det uppstod en svår panik bland den fulltaliga menigheten. Prästen gick ut och såg vad, som stod på. Då han kom in igen sade han, "Det var bara ett åskdön" och då lugnade folket sig igen, ty kyrkan antändes ej.

Berätterskans mormor, som följt en släkting "i tjärke" hade varit där, ~~och~~ även hennes farfar hade varit närvarande och de hade omtalat händelsen.

VIII.

S:t Olofs källa i Hallaröd.

I närheten av Hallaröds kyrka finnes en gammal offerkälla, vars vatten troddes ha helande verkan. Till källan, som säges vara helgad åt S:t Olof, kommo sjuka och lidande och man brukade även taga dit barn för att de skulle bli av med sjukdomar eller lyte. För att detta skulle hava verkan offrade man penningar i källan.

Källan lär ligga nedanom kyrkan vid en stig, som kallas kyrkstigen.

S:t Olofs
källa i Hallaröd.

4193

11

XI.

Lunds hall.

I närheten av Våttseröd på ägorna ~~fixna~~ till berätterskans för-
äldrahem finnes en hall, som kallas Lunds hall. Nedanför denna finnes en
däld i vilken växer en riklig flora av såväl träd, som blommor.

XII.

Dopseder.

Berätterskans mor Cecilia Olsdotter, Christoffer Erastssons hustru,
hade en särskild dopklänning för de egna ^{barnen} och en, som gick i lån i sock-
nen. Den var vävd i fint gardintyg med små skära prickar och med spets-
sar kring armar och hals samt ett spetskantat skärp. Var det en pojke,
som döptes, skulle där vara rött band om livet och på dopmössan, men var
det en flicka skulle där vara blått. (I min hemsocken var det tvärt
om flickan, som skulle ha skärt band och pojken ljusblått.) Det var
endast smala sidenband.

När barnet skulle döpas skulle man lägga en silverpeng i
svepet för att barnet skulle bli välbärgat..

Gudmodern fick ej vyssa barnet för då blev det svårt till

Skriv endast på denna sida!

11

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lunds hall.

Dopseder.

att slita kläder. När barnet var döpt skulle det ligga och sova i dopklädningen, och det skulle även ha mat medan det hade dopklädningen på för att därav få välsignelse.

Man brukade säga, att de blevo Guds barn sedan de blevo döptal

Gudmoderns man skulle köra till kyrkan och han kallades gudfader, ty han stod vanligen fadder till barnet.

Man trodde att vissa personer företrädesvis kvinnor skulle kunna göra barnet något illa.

Dopet skulle förrättas på söndagen. På vintern döptes många barn i den s. k. prästakammaren på prästlönebostället för man kunde inte elda i kyrkan. Man förrättade där dopet i en skål, som närmast liknade en soppterrin, men som var avsedd för detsamma. Mororna i byn skiftades åt att skänka fina handdukar eller servietter till att torka barnets huvud med eller lägga under skålen. Samma var förhållandet när det gällde att hålla servietter till att torka nattvardskalken med.

Berätterskan omtalar, att hon kom ihåg när ringaren (kyrkovaktmästaren) kom till hennes mor och sade, "Nu faur du ställa om så där

bler nya sarvetor får ja ved du har gott om lenned! De rikaste mororna höllo för en heder att hålla kyrkan med behövlige linnevaror.

Det var mycket noga med att den, som skulle vara gudmor, ej kom försent till barndopet, ty detta hade sin betydelse för barnet på så sätt, att då troddes detta bliva slarvigt och komma försent till sitt arbete eller vad det kunde komma att ha för händer.

En gång var där en gudmor, som kom försent till dopet, men då var där en annan kvinna, som sade till henne, "Den, som får ett ämbete, ska akta på det!"

XIII.

Tecken på sträng vinter och andra väderlekstecken.

Man hade en hel del tecken där det gällde väderleken antingen under vissa årstider eller också för kommande dagen eller veckan.

Beträffande vintertecknen trodde man, att om det var gott om rönnbär skulle det bli sträng vint^re (Tecknet slog ej in vintern 1933-34. Här var nämligen alldeles osedvanligt gott om rönnbär 1933 och alla spådde sträng vinter, men den kommande vintern blev så mild, att den ej varit så blid i mannaminne. Det föll nästan ingen snö och det regnade

Tecken på sträng
vinter och an-
dra väderleks-
tecken.

också ytterst sparsamt..)

Om där är gott om ekbär (galläpplen) på ekbladen trodde man, att det skulle bli sträng vinter, om de voro fulla och saftiga, men ~~vo-~~ ro det tomma och liksom torra inuti skulle det bliva en mild vinter.

Man hade även sina iakttagelser för de olika månader. Sålunda sade man om mars månad. "Tor kommer med sitt långa skägg och lockar alla små barn utom vägg".

När katten sover på hjässan väntar han tegn.

När en hel del små ulliga moln samlar sig på himlen, säges det det att arken bygger och detta säges ~~vänta~~ ^{båda} regn.

När solen vid nedgången eller eljest på dagen ~~g~~ sänder ut en del strålar säges den draga regn, särskilt är detta förhållandet när där är ~~o~~ mörka moln i närheten.

När rökat fläsk blir vått på svålen eller saltet kännes vått ~~en~~ och fuktigt säges detta betyda regn.

När röken slår ned, säges det båda regn, men när den stiger rakt upp säges det bli torreväder.

Galläpplen så
som vinterspå
män.

Tor med sitt
långa skägg.

Katten, som vä-
derleksspåman
Arken bygger.

Salt och
fläsk båda
regn.

Röken.

15 4193

XIV.

Tiden när man kan gömma ägg utan att de bli skända.

Efter Larmsmässo ansåg man (och man praktiserade det också), att man kunde gömma ägg utan att de blevo skända. Om man sålunda efter den 10 augusti ville gömma ägg för vinterbehov kunde man utan vidare gömma dem ut på våren utan att de blevo skända.

XV.

En gammal kyrksed.

Berätterskan omtalar en gammal kyrksed från förr. Denna var, att då vid gudstjänst ritualen fordrade att folket stodo upp, så nigade kvinnorna allmänt då Jesusnamnet nämndes.

XVI.

Gumman som tappade barnet när det skulle döpas.

Berätterskan omtalar historien om en gudmoder, som var så slarvig att hon tappade barnet på hemväg från kyrkan. När hon skulle gå av vagnen och upptäckte missödet sade hon: "Hade ja ente vad så snäll (kvick) så hade ja tabad tudan (svepningen) mä!" Historie skall beteck-

15

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tiden när man kan gömma ägg utan att de bli skända.

En gammal kyrksed.

Gumman som tappade barnet när det skulle döpas.

4193
16

na gummans kvicka sätt,att samtidigt svänga och försvara sig,i det hor
anser sig särdeles duktig,som bevarat svepet.

16

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
